

«Навчаємось жити в громаді»

Програма курсу за вибором для учнів 8(9) класів закладів загальної середньої освіти

«Схвалено для використання в освітньому процесі»
лист Інституту модернізації змісту освіти Міністерства освіти і науки України
від 28.07.2022 №22.1/12-Г-254

Авторський колектив:

Гриньова Марія, методист науково-методичної лабораторії соціального партнерства та міжнародної діяльності кафедри освітньої політики КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», експертка Швейцарсько-українського проєкту DECIDE з розвитку демократичних освітніх систем в громадах.

Дятленко Сергій, національний експерт Швейцарсько-українського проєкту DECIDE з питань освіти.

Рецензенти:

Левчишена Оксана, проректор з науково-педагогічної та методичної діяльності КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», старший викладач кафедри освітньої політики, кандидат історичних наук;

Ткаченко Вадим, директор Піщанської гімназії Піщанської сільської ради.

Пояснювальна записка

Навчальну програму курсу за вибором «Навчаємось жити в громаді» розроблено на основі Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) та у відповідності до ключових положень Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2016), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018), Національної молодіжної стратегії до 2030 року (2021).

Актуальність курсу

Нині в Україні відбувається активна децентралізація й розвивається місцева демократія. Усі ці процеси створюють нові можливості для жителів територіальних громад, які тепер можуть брати участь в ухваленні важливих для громади рішень і мають перейти від пасивного спостереження до активної, відповідальної діяльності.

Через низьку суспільну активність жителів територіальних громад стало необхідно поглибити громадянську освіту учнівської молоді. Вона сприятиме формуванню активної життєвої позиції та допоможе усвідомити свою роль і можливості впливу на життя громади.

Роль громадянської освіти у демократичному розвитку спільнот на міжнародному рівні визначають Переглянута Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті (2003) й Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (2010). Цю роль відображено в ключових нормативних актах у сфері освітньої та молодіжної політики України: законах «Про освіту» (2017), «Про повну загальну середню освіту» (2020), «Про основні засади молодіжної політики» (2021), Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (2017), Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (2018) та Національної молодіжної стратегії до 2030 року (2021).

Активна участь молоді у громадському житті – один із чинників розвитку демократичного врядування, тому особливу увагу в територіальних громадах слід звернути саме на розвиток спроможності молоді до такої активності. Для цього слід відійти від усталеного підходу до громадянської освіти в школах і організувати освітній процес довкола принципу «навчання через участь». Концепція розвитку громадянської освіти в Україні описує цей принцип як «включення учасників освітнього процесу до діяльності, співуправління та практичного вирішення питань в колективах, громадах і спільнотах».

Компетентнісний потенціал курсу

У відповідності до мети повної загальної середньої освіти, визначеної п. 12 Закону України «Про освіту», курс за вибором «Навчаємось жити в громаді» спрямований на формування ключових компетентностей, які необхідні кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Основна увага курсу зосереджена на формуванні і розвитку **громадянської та соціальної компетентностей**, тобто спроможності діяти як відповідальні громадян(к)и, брати участь у громадському та суспільному житті класу й закладу освіти; виявляти повагу й толерантність, уміти конструктивно співпрацювати, співпереживати, долати стрес і діяти в конфліктних ситуаціях, зокрема пов'язаних із різними проявами дискримінації.

Так, курс за вибором «Навчаємось жити в громаді» може бути використаним для посилення компетентнісного потенціалу інваріативної складової освітніх програм з питань досягнення цілей освітньої галузі «Суспільствознавство», визначеної Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (2011), одним із основних завдань якої є формування громадянських та соціальних компетентностей.

Водночас курс сприятиме розвитку таких ключових компетентностей як:

вільне володіння державною мовою – усвідомлення цінності української мови як мови взаємодії на всій території держави; вміння здійснювати комунікацію в усній та письмовій формі для досягнення особистих і суспільних цілей у життєвих та навчальних ситуаціях; здобувати та опрацьовувати інформацію з різних джерел у різних контекстах, критично осмислювати її та використовувати для комунікації в усній та письмовій формі, для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей;

здатність спілкуватися іноземними мовами – вміння здобувати і опрацьовувати інформацію з різних (друкованих та цифрових, зокрема аудіовізуальних) джерел, критично осмислювати її та використовувати в навчальних і життєвих ситуаціях;

інформаційно-комунікаційна компетентність – здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології для виконання особистих і суспільно значущих завдань;

інноваційність – відкритість до нових ідей; ініціювання змін у класі, закладі освіти, родині, громаді тощо; спроможність визначати й ставити перед собою цілі, мотивувати себе та розвивати стійкість і впевненість, щоб навчатися і досягати успіхів;

екологічна компетентність – усвідомлення необхідності ощадливого використовувати природні ресурси, розуміти контекст і взаємозв'язок господарської діяльності, а також важливість збереження природи для забезпечення сталого розвитку суспільства;

навчання впродовж життя – здатність до самооцінки та саморефлексії розвитку компетентностей; спроможність навчатися і працювати в колективі та самостійно, використовуючи різні можливості для навчання і саморозвитку;

культурна компетентність – прагнення до розвитку і вираження власних ідей, почуттів засобами культури і мистецтва;

підприємливість і фінансова грамотність – ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям; вміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проєктів, які мають культурну та суспільну цінність.

В межах курсу передбачається розвиток у здобувачів освіти спільних для усіх ключових компетентностей вмінь: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми.

Цей курс також є інтегрованим щодо реалізації наскрізних змістових ліній: «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність». Курс допомагає сформувати уявлення про суспільство в цілому, вчить застосовувати здобуті знання в повсякденному житті, сприяє пошуку шляхів інтеграції в соціокультурне та природне середовище.

Мета та завдання курсу

Мета курсу «Навчаємось жити в громаді» – розвивати спроможність та вмотивованість учнівської молоді до свідомої, активної та відповідальної громадянської участі на місцевому рівні, ознайомивши її з ключовими аспектами життєдіяльності територіальної громади, підвищувати обізнаність зі структурою й механізмами здійснення самоврядування та давати практичний досвід демократичної участі у житті школи і громади.

Завдання курсу:

- ознайомити учнів і учениць із особливостями, можливостями та ресурсами їхньої територіальної громади;
- ознайомити із механізмами здійснення місцевого самоврядування;
- допомогти зрозуміти систему публічного управління країни в цілому та територіальної громади зокрема;
- дослідити вплив жителів територіальної громади на рішення місцевої влади та можливості дітей і молоді впливати на ці процеси;
- дослідити й порівняти модель самоврядування в школі й територіальній громаді;
- розвинути здатність до соціальної комунікації й уміння співпрацювати для розв'язання спільних проблем різного рівня (шкільна громада, територіальна громада);
- розвинути критичне мислення, творчість, ініціативність, відповідальність, лідерські якості, вміння обґрунтовувати свої думки, продукувати ідеї, розв'язувати складні проблеми, планувати проекти;
- сприяти взаємодії органів місцевого самоврядування й учнівського самоврядування на партнерських засадах;
- допомагати учням і ученицям набувати практики демократичної участі в житті школи й територіальної громади;
- розвинути відповідальне ставлення в учнівства до своїх громадянських прав та обов'язків, пов'язаних із участю у суспільно-громадському житті територіальної громади;
- сприяти визнанню учнями цінності прав людини, демократії та демократичних інституцій.

Характеристика структури та змісту курсу

Курс за вибором «Навчаємось жити в громаді» розрахований на 35 навчальних годин. Учні та учениці засвоюють його протягом одного навчального року. Викладання курсу передбачено у 8-му або 9-му класі.

Навчальну програму розбито на розділи й теми з урахуванням ключових підходів освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (навчання *через демократію і права людини, про і для них*) та з дотриманням таких принципів:

- поєднання теоретичних знань про самоврядування в територіальній громаді, демократичних ціннісних орієнтацій та установок із практичними навичками відповідальної громадянської участі (компетентнісний підхід);
- поступове нарощування обсягу знань про принципи та механізми здійснення самоврядування в територіальній громаді через зв'язок школи та територіальної громади (поступальний підхід);
- автентичність і релевантність досліджуваного матеріалу про територіальну громаду з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти (конструктивістський підхід).

Зміст навчальної програми

Вступ. «Я. Ми. Громада». Введення в тематику курсу, актуалізація знань на основі життєвого досвіду й формування позитивної мотивації.

Розділ 1. «Самоврядуємо в школі». Поглиблення розуміння демократичних принципів та процедур урядування через дослідження досвіду участі в житті шкільної громади.

Розділ 2. «Беремо участь у житті громади». Підвищення обізнаності з можливостями участі у вирішенні питань, які стосуються прав та інтересів дітей і молоді, через застосування різних інструментів участі в житті громади.

Розділ 3. «Досліджуємо самоврядування у територіальній громаді». Підвищення обізнаності зі структурою та управлінням територіальної громади через дослідження механізмів урядування та участі в ньому місцевих жителів.

Розділ 4. «Вивчаємо місцеву демократію». Підвищення обізнаності з історією та сьогоденням місцевого самоврядування через дослідження історичного й правового контекстів розвитку місцевої демократії та еволюції інституту прав людини.

Розділ 5. «Створюємо майбутнє разом». Узагальнення навчальних результатів, аналіз динаміки розвитку громадянської компетентності, визначення перспектив та стратегій подальшої участі у житті школи й територіальної громади.

Програма курсу передбачає послідовність вивчення тем та орієнтовний розподіл навчального часу. Втім, плануючи освоєння курсу, вчителі та вчительки можуть самостійно змінити як порядок вивчення тем, так і кількість годин, передбачених на окремі теми та проекти, залежно від особливостей організації освітнього процесу, актуальності тем у конкретній школі чи громаді, пізнавальної активності здобувачів освіти, готовності до співпраці органів місцевого самоврядування тощо.

Передбачений резерв часу (3 години) можна використати для більш поглибленого вивчення окремих тем, проведення симуляційних ігор, дискусій, дебатів, зустрічей з лідерами громад, експертами та ін.

Реалізація наскрізних навчальних проєктів

Програма курсу передбачає 2 наскрізні навчальні проєкти, на кожен з яких виділено по 5 годин. Учні та учениці реалізують їх паралельно з освоєнням розділів курсу й розвивають навички та вміння, необхідні для ефективною участі у житті громади. Так, наприклад, над першим проєктом можна працювати під час 2-го, 6-го, 8-го, 12-го і 16-го уроків чи в будь-якій іншій комбінації, що її обере вчитель(ка).

У першому семестрі учні та учениці мають реалізувати наскрізний дослідницький проєкт **«Це ми і це наша територіальна громада»**. Всі вони об'єднуються в декілька проєктних команд, які досліджуватимуть різні аспекти життєдіяльності своєї територіальної громади. Під час уроків підводяться підсумки реалізації попередніх етапів проєкту та плануються наступні. Дослідження здійснюватиметься в позаурочний час - як домашнє завдання чи самостійна робота. Наприкінці має відбутися презентація дослідження за участі представників органів місцевого самоврядування й жителів територіальної громади. Орієнтовна тематика дослідницьких проєктів така:

- Історичні, національно-культурні особливості, територія та населення територіальної громади.
- Природно-ресурсний та фінансовий потенціал територіальної громади (виробництво, сільське господарство, туризм та ін.).
- Охорона здоров'я, освіта, культура, соціальні послуги територіальної громади.
- Видатні люди та визначні місця громади. Символіка територіальної громади.

У другому семестрі учні та учениці мають реалізувати наскрізний соціальний проєкт **«Активна молодь – успішна громада»**. Вони об'єднуються в команду(и) для участі у вирішенні однієї із актуальних соціальних проблем своєї територіальної громади. Під час уроків команди формуватимуть проблеми, обиратимуть ідеї, ставитимуть цілі та завдання, плануватимуть роботу, шукатимуть партнерів, вирішуватимуть поточні питання, презентуватимуть і оцінюватимуть завершені проєкти. Частину завдань можна вирішувати в позаурочному режимі чи вдома. Наприкінці має відбутися презентація соціального проєкту за участі цільової аудиторії, представників органів місцевого самоврядування й жителів територіальної громади. Нижче наводимо орієнтовну тематику соціальних проєктів:

- Організація розумного дозвілля (культура, творчість, спорт, неформальна освіта).
- Вирішення місцевих екологічних проблем та благоустрій.
- Пропаганда здорового способу життя та екостилю.
- Волонтерська допомога вразливим категоріям населення (люди похилого віку, діти-сироти, діти, які потрапили у скрутне життєве становище та ін.).
- Облаштування дитячого та молодіжного простору в територіальній громаді.

Особливості організації освітнього процесу

Курс «Навчаємось жити в громаді» розрахований на учнів і учениць 8 (9) класів (підлітків 13-15 років). Учителям і вчителькам слід враховувати подвійний статус цієї вікової категорії: відповідно до законодавчої бази України, особи віком до 18 років мають статус дитини, а особи віком 14-35 років – статус молодого людини. Цей вік характеризується соціальною ініціативністю та прагненням до суспільно значущих активних дій, тому саме він найкраще пасує для формування ключових складових громадянської компетентності в межах підходу «навчання через участь» на рівні школи та громади.

Відповідно до ключових засад освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини, під час організації освітнього процесу слід керуватися принципом зв'язку школи та громади. Саме його реалізація допомагає зробити учнів та учениць активними та відповідальними у всіх сферах громадського життя. Втілювати цей принцип можна як через зміст навчального матеріалу, так і завдяки використанню активних технологій навчання, що базуються на компетентнісному, діяльнісному та конструктивістському підходах:

- технологія індуктивного навчання – постановка конкретних ситуативних завдань і заохоченні учнів та учениць до узагальнення;
- технологія активного навчання – через дію, а не лише через виклад матеріалу;
- технологія релевантного навчання – освітня діяльність зосереджується навколо подій реального життя школи та громади;
- технологія кооперативного навчання – робота в групах і спільне навчання;
- технологія інтерактивного навчання – через дискусії та дебати;
- технологія розвитку критичного мислення – оцінювання та аналіз інформації/матеріалів;
- технологія «навчання через участь» – формування цінностей через досвід та переконливі приклади.

Щоб ефективно організувати взаємодію на уроці, рекомендовано використовувати форми навчання, орієнтовані на індивідуальні вікові особливості, – дослідницьке, відкрите, індивідуальне, проєктне навчання тощо.

Плануючи навчальний матеріал, варто врахувати, що учні й учениці вже можуть глибше розуміти окремі теми, розглянуті в межах навчальних предметів «Я у світі», «Історія», «Основи правознавства» та курсів за вибором.

Очно-дистанційна форма освоєння курсу

На відміну від інших схожих курсів, цей можна реалізовувати в очно-дистанційному форматі. Такий підхід не лише уможливорює освітній процес в умовах вимушеного карантину, а й дозволяє використовувати переваги дистанційного навчання.

Реалізація дистанційної складової курсу передбачена у таких формах:

- можливість самостійного опрацювання матеріалу, зокрема завдяки перегляду навчальних відеороликів та відеосюжетів про життя територіальних громад України;
- можливість набуття певних умінь і навичок через самостійне виконання індивідуальних, групових та колективних практико орієнтованих завдань в урочний та позаурочний час;

- реалізація наскрізних навчальних проєктів у позаурочний час (під час уроків передбачено лише постановку та координацію вирішення проєктних завдань).

Навчальні ресурси

Під час викладання рекомендовано використовувати навчально-методичні ресурси з громадянської освіти, з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини (зарубіжні, зокрема європейські, та вітчизняні підручники і навчальні посібники, симуляційні та настільні ігри з громадянської освіти, розроблені за сприяння Ради Європи), навчальні відеоролики, відеосюжети про життєдіяльність територіальних громад, інформаційні матеріали локальних та всеукраїнських ЗМІ, а також опрацьовувати міжнародні та державні правові акти, матеріали, розміщені на офіційному сайті територіальної громади, порталі з підтримки реформи децентралізації в Україні та ін.

Прогнозовані результати навчальної діяльності учнів та учениць

Прогнозовані результати навчальної діяльності включають знаннєвий (знання і розуміння), діяльнісний (уміння і навички) та ціннісний (цінності та ставлення) компоненти. Наприкінці курсу учні та учениці зможуть брати свідому, активну та відповідальну участь у громадському житті та впливати на процеси ухвалення рішень у громаді. Загальні результати навчальної діяльності такі:

- обізнаність із історією й сьогоденням місцевого самоврядування, структурою органів влади й механізмами управління в територіальній громаді;
- поінформованість про життя територіальної громади;
- розуміння місцевої політики, спрямованої на вирішення важливих проблем громади;
- здатність формувати та обстоювати свою громадянську позицію, інтереси дітей та молоді;
- здатність відповідально використовувати різні інструменти участі в місцевому самоврядуванні;
- здатність до свідомої, активної та відповідальної участі в житті територіальної громади та впливу на тамтешні процеси;
- здатність ініціювати громадські проєкти або брати участь у реалізації таких проєктів і громадських ініціатив;
- спроможність до демократичного лідерства у різних соціальних контекстах;
- розуміння власної громадянської ідентичності та відчуття належності до територіальної громади;
- усвідомлення важливості реалізації громадянських прав та виконання обов'язків жителя територіальної громади;
- усвідомлення необхідності піклуватися про розвиток громади та добробут її жителів;
- усвідомлення відповідальності за власну громадянську позицію, за свої рішення, вибір та дії.

Ключові питання оцінювання

Курс не передбачає обов'язкового бального оцінювання результатів навчальної діяльності. Вчителям та вчителькам, які вирішать його проводити, слід керуватися визначеними у змісті програми прогнозами учнівських досягнень. Водночас задля мотивації учнів та учениць до навчання, надання їм емоційної підтримки вчителем/кою має застосовуватися вербальне оцінювання.

Компетентнісний, конструктивістський та діяльнісний підходи у викладанні курсу, орієнтовані на формування та розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь і навичок, можуть передбачати такі варіанти:

- підходів до оцінювання: самооцінювання та зовнішнє оцінювання;
- форм оцінювання: оцінювання навчального процесу (формувальне оцінювання), оцінювання навчальних досягнень (узагальнювальне) та оцінювання перспективи (майбутній розвиток);
- стандартів оцінювання: орієнтація на індивідуальні стандарти (учень/учениця), цільові стандарти (мета вивчення курсу), соціальні стандарти (позиція в школі/ територіальній громаді).

Оцінювання може набирати форм усного та письмового опитування під час уроку, підсумкового тесту після вивчення розділу чи написання аргументованого есе. Воно може здійснюватися на основі спостереження за участю учня/учениці у дискусіях, дебатах, дослідженнях, у виконанні практичних завдань й реалізації наскрізних проєктів та ін.

Варіанти освоєння курсу

Курс за вибором «Навчаємось жити в громаді» розрахований на викладання у 8-му або 9-му класі протягом одного навчального року (35 год).

У разі можливості для більш глибокого освоєння курсу може бути прийняте рішення щодо його викладання за одним із варіантів:

- протягом 1 навчального року (8 або 9 клас) із збільшенням обсягу навчальних годин із 35 до 70 (по 2 год на 1 тему, по 10 год для зустрічей проєктних команд для 1 проєкту);
- протягом двох навчальних років (8 та 9 класи) із збільшенням та перерозподілом годин: 8 клас – 35 годин (опрацювання вступного розділу, розділів 1-2 (орієнтовно 2 год на 1 тему) та 10 год на проєктні зустрічі в межах дослідницького проєкту), 9 клас – 35 год (опрацювання розділів 3-5 (орієнтовно 2 год на 1 тему) та 10 год на проєктні зустрічі в межах соціального проєкту).

ЗМІСТ

№ п/п	Очікувані результати навчальної діяльності учня/учениці	Орієнтовний тематичний зміст	Орієнтовний розподіл часу / кількість годин
1	Вступ. Я. МИ. ГРОМАДА		1
1.1	Знаннєвий компонент: розуміє та пояснює зміст понять: «ідентичність», «суспільство», «спільнота», «життєве середовище» «грумада», «територіальна грумада»; має уявлення про різні складові ідентичності: особистісну, соціальну, громадянську; аналізує власну ідентичність та чинники, які впливають на успіх людини у житті; характеризує суспільство та його вплив на самореалізацію особистості; визначає власні критерії успішності грумади. Діяльнісний компонент: бере участь у створенні портрету класної спільноти «Ми у своїй грумаді»; проводить дослідження на тему «Суспільство та соціальна взаємодія»; бере участь у розробці формули спільного успіху «Я. Ми. Грумада».	Я і моя ідентичність: хто я є, і що впливає на мій успіх у житті? Ми у своїй грумаді: широке розуміння поняття «грумада». Наше суспільство: яким воно має бути? Від кого й від чого залежить розвиток суспільства?	1

	Ціннісний компонент: усвідомлює взаємозалежність добробуту особи та громади; виявляє повагу до себе та інших людей в навчальних та життєвих ситуаціях.		
2	Розділ 1. САМОВРЯДУЄМО В ШКОЛІ		5
2.1	Знаннєвий компонент: розуміє та пояснює зміст понять: «демократія», «участь», «врядування», «громадське самоврядування», «відповідальність»; має уявлення про демократичний та авторитарний спосіб організації груп людей; порівнює авторитарний і демократичний спосіб врядування в школі; визначає принципи та функції громадського самоврядування в школі. Діяльнісний компонент: проводить опитування учасників освітнього процесу щодо сфер та рівнів залучення в управління школою учнівства, вчительської та батьківської спільнот, інших жителів територіальної громади та місцевої влади; бере участь у виробленні з використанням технології МЕТАплану пропозицій щодо розвитку демократичного врядування в школі;	Тема 1.1. Школа – модель громади Демократія як один зі способів організації груп людей. Участь як принцип та спосіб демократичного врядування в школі. Принципи, функції та структура громадського самоврядування в школі.	1

	<i>бере участь у розробці</i> моделі ефективного громадського самоврядування в школі. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> переваги демократії як одного із способів організації груп людей; <i>підтримує та ініціює конструктивний діалог</i> між учасниками освітнього процесу на засадах взаємовідповідальності, партнерства та демократичного лідерства.		
2.2	Знанневий компонент: <i>володіє знаннями про</i> основи організації учнівського самоврядування; <i>визначає</i> повноваження органів учнівського самоврядування; <i>має уявлення</i> про особливості діяльності різних органів учнівського самоврядування; <i>аналізує</i> діяльність учнівського самоврядування з використанням моделі Роджера Гарта «Сходи участі». Діяльнісний компонент: <i>проводить інтернет-дослідження</i> на тему «Успішні практики діяльності органів учнівського самоврядування в Україні та світі»; <i>бере участь в проблемній дискусії</i> щодо дотримання ст. 28 ЗУ «Про повну загальну середню освіту» в організації	Тема 1.2. Учніське самоврядування Органи учнівського самоврядування: дорадчі (консультативні), робочі (робочі групи), виборні та інші. Їх формування та принципи діяльності. Повноваження органів учнівського самоврядування.	1

	діяльності учнівського самоврядування своєї школи; бере участь у розробці моделі «Наш ідеальний учнівський парламент». Ціннісний компонент: переконаний/а у необхідності діяльності виборних органів учнівського самоврядування; бере участь у формуванні та роботі органів учнівського самоврядування на рівні класної та шкільної спільноти, аналізує та оцінює їх діяльність.		
2.3	Знаннєвий компонент: володіє знаннями про демократичну процедуру виборів до органів учнівського самоврядування; має уявлення про вибори як спосіб волевиявлення і ключовий інструмент демократії; визначає етапи виборів до органів учнівського самоврядування; характеризує вимоги до лідера/лідерки учнівського самоврядування; пояснює принципи проведення демократичних виборів. Діяльнісний компонент: розробляє та презентує власну передвиборчу програму кандидата чи кандидатки у лідери учнівського самоврядування;	Тема 1.3. Вибори до органів учнівського самоврядування. Лідер(ка) учнівської спільноти Вибори як спосіб здійснення народовладдя та ключовий інструмент демократії. Демократична процедура виборів до органів учнівського самоврядування. Вимоги до лідера/лідерки учнівського самоврядування (особистісні характеристики, навички та вміння, покладена відповідальність).	1

	бере участь у розробці портрета лідера/лідерки учнівського самоврядування (особистісні характеристики, навички та вміння, покладена відповідальність); бере участь у розробці гайда демократичних виборів до виборних органів учнівського самоврядування. Ціннісний компонент: усвідомлює переваги демократичних виборів до органів самоврядування; бере участь у виборах до виборних органів учнівського самоврядування на рівні класної та шкільної спільнот, відстоює позицію про необхідність їх проведення на демократичних засадах.		
2.4	Знаннєвий компонент: має уявлення про роль правил у захисті прав та свобод людини й створенні безпечного середовища; володіє знаннями про переваги дотримання демократичних процедур вироблення та ухвалення спільних рішень; аналізує зв'язки між учнівськими правами та обов'язками й правилами учнівської спільноти; визначає етапи демократичної процедури вироблення та ухвалення правил учнівської спільноти;	Тема 1.4. Правила й процедури учнівської спільноти Правила як певні норми й стандарти, що регулюють відносини в учнівській спільноті. Демократичні процедури вироблення та ухвалення спільних рішень. Роль правил учнівської спільноти у захисті прав та свобод людини й створенні недискримінаційного середовища в школі.	1

	<i>пояснює</i> критерії добрих правил регулювання відносин між членами учнівської спільноти. Діяльнісний компонент: <i>бере участь у розробці</i> правил класної та/чи шкільної учнівської спільноти; <i>бере участь у виробленні</i> рекомендацій для успішної взаємодії під час демократичної процедури вироблення та ухвалення спільних рішень; <i>бере участь в проблемній дискусії</i> щодо дотримання прав людини діючими правилами для учнівської спільноти своєї школи. Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> значення демократично прийнятих правил та їхнього відповідального дотримання для створення безпечного середовища в школі; <i>дотримується</i> визначених правил класної та шкільної спільнот і у разі потреби <i>пропонує</i> зміни до них.		
2.5	Знаннєвий компонент: <i>має уявлення</i> про ключові цінності демократії; <i>володіє знаннями про</i> принципи прав людини і демократії;	Тема 1.5. Реалізація учнівських прав та інтересів Права людини та дитини як найвища цінність демократії. Дотримання принципів демократії та прав людини й прав дитини у школі.	1

аналізує обмеження чи грубі порушення прав людини й дитини у школі; визначає та порівнює ступінь учнівської залученості до ухвалення рішень завдяки використанню різних інструментів участі; наводить приклади успішної участі учнівства у вирішенні питань, які стосуються їхніх прав та інтересів. Діяльнісний компонент: бере участь у проблемній дискусії щодо використання різних інструментів участі учнівської спільноти у шкільному самоврядуванні; бере участь у розробці партисипативного проекту «Наші SMART-цілі - наші SMART-досягнення» щодо вирішення однієї із проблем, існуючих в учнівській спільноті; бере участь в укладанні проекту програми учнівської конференції на тему «Самоврядуємо в школі: беремо участь - беремо відповідальність». Ціннісний компонент: переконаний/а у необхідності брати активну участь у вирішенні проблем шкільної спільноти, пов'язаних з реалізацією прав та інтересів її членів і членкинь;	Інструменти реалізації учнями права на участь у вирішенні питань, які стосуються їхніх прав та інтересів у школі.	

	<i>демонструє</i> сміливість, рішучість та відповідальність в обстоюванні справедливості у середовищі закладу освіти з дотриманням прав інших учасників освітнього процесу.		
3	Розділ 2. БЕРЕМО УЧАСТЬ У ЖИТТІ ГРОМАДИ	5	
3.1	Знаннєвий компонент: <i>має уявлення</i> про міжнародні та державні нормативно-правові засади місцевої дитячої та молодіжної політики; <i>володіє знаннями про</i> умови, необхідні для створення недискримінаційного життєвого простору дітей та молоді в територіальній громаді; <i>визначає</i> заходи, необхідні для створення в територіальній громаді середовища, сприятливого для реалізації прав людини й дитини; <i>наводить приклади,</i> що підтверджують (спростовують) заходи місцевої влади, спрямовані на створення в територіальній громаді середовища, дружнього до дітей та молоді. Діяльнісний компонент: <i>бере участь у проблемній дискусії</i> щодо обґрунтування необхідності створення/розвитку в територіальній громаді середовища, сприятливого для	Тема 2.1. Територіальна громада, дружня до дітей та молоді Недискримінаційний до дітей та молоді життєвий простір в територіальній громаді. Створення в територіальній громаді середовища, сприятливого для реалізації прав людини та дитини. Покращення життя дітей та молоді – складова ефективного врядування в територіальній громаді.	1

	реалізації прав людини та дитини; бере участь у розробці моделі територіальної громади, дружньої до дітей та молоді; бере участь у створенні буклету соціальних послуг, які можуть отримати діти, молодь та сім'ї з дітьми, які проживають у територіальній громаді. Ціннісний компонент: усвідомлює роль місцевої влади у створенні умов, сприятливих для реалізації прав людини та дитини у територіальній громаді; підтримує та ініціює конструктивний діалог з місцевою владою щодо необхідності покращення життя дітей та молоді як складової ефективного врядування в територіальній громаді.		
3.2	Знанневий компонент: має уявлення про сфери молодіжної політики, визначені у Переглянутій Європейській хартії про участь молоді в регіональному та місцевому житті; володіє знаннями про сфери участі дітей та молоді у житті територіальної громади; аналізує участь дітей та молоді у житті територіальної громади з використанням моделі Роджера Гарта «Сходи участі»;	Тема 2.2. Інституційна участь дітей та молоді у житті територіальної громади Співпраця органів місцевої влади з дітьми та молоддю як пріоритет демократичної територіальної громади. Моделі партнерства дітей, молоді та органів місцевої влади на рівні територіальної громади: консультативна модель, модель комітетів, модель спільного управління та ін.	1

характеризує структуру та функції різних представницьких структур дітей та молоді в територіальній громаді; порівнює різні моделі партнерства дітей, молоді та органів місцевої влади на рівні територіальної громади. Діяльнісний компонент: проводить інтернет-дослідження на тему «Успішні практики інституційної участі дітей та молоді в житті територіальної громади в Україні та світі»; бере участь у проблемній дискусії щодо пріоритетних напрямків дитячої та молодіжної політики в територіальній громаді; бере участь у створенні рекламних постерів про різні форми інституційної участі дітей та молоді у житті територіальної громади. Ціннісний компонент: усвідомлює, що участь дітей та молоді у житті територіальної громади – право, гарантоване на законодавчому рівні та має бути інституційно підтримане місцевою владою; бере участь у діючих в територіальній громаді представницьких структурах та консультативних органах дітей та молоді, аналізує та оцінює їх діяльність, ініціює їх створення.	Представницькі структури та консультативні органи дітей та молоді в територіальній громаді (молодіжна/дитяча рада (парламент), молодіжний/дитячий форум та ін.).

3.3	Знаннєвий компонент: володіє знаннями про інструменти сприяння та підтримки участі дітей та молоді в житті територіальної громади; має уявлення про можливості неформальної громадянської освіти дітей та молоді; аналізує потреби дітей та молоді в розвитку їхньої спроможності брати участь у житті територіальної громади; визначає та характеризує освітні, інформаційні, інституційні й фінансові умови, створені в територіальній громаді для підтримки участі дітей та молоді; наводить приклади успішних практик сприяння та підтримки участі дітей та молоді у житті громади в Україні та за кордоном. Діяльнісний компонент: проводить інтернет-дослідження на тему «Палітра можливостей неформальної громадянської освіти дітей та молоді»; бере участь у проблемній дискусії щодо можливих шляхів сприяння й підтримки місцевою владою участі дітей та молоді в житті територіальної громади; бере участь у створенні шкільної газети на тему «Успішні практики сприяння й	Тема 2.3. Сприяння й підтримка участі дітей та молоді в житті територіальної громади Розвиваюче й мотивуюче до участі навчання дітей та молоді. Інформування дітей та молоді за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, сприяння участі дітей та молоді в ЗМІ. Інституційна та фінансова підтримка дитячих і молодіжних проєктів та ініціатив: громадський бюджет, місцеві грантові програми. Заохочення дітей та молоді до волонтерства. Діяльність дитячих та молодіжних центрів і громадських організацій.	1

	підтримки участі дітей та молоді в житті громади в Україні та світі». Ціннісний компонент: усвідомлює, що місцева влада має сприяти участі дітей та молоді в житті територіальної громади; бере участь у дитячих і молодіжних проектах й ініціативах, громадських та волонтерських організаціях, аналізує та оцінює їх діяльність, ініціює їх реалізацію чи створення.		
3.4	Знаннєвий компонент: розуміє та пояснює зміст понять: «адвокація», «адвокаційна кампанія», «адвокаційна мішень» та ін.; пояснює структуру адвокаційної кампанії та етапи її проведення; характеризує та порівнює різні форми адвокації; наводить приклади успішних адвокаційних кампаній по захисту прав дітей та молоді на місцевому рівні в Україні й за кордоном. Діяльнісний компонент: проводить інтернет-дослідження на тему «Адвокаційні кампанії дітей та молоді на місцевому рівні в Україні та світі»; бере участь у проблемній дискусії щодо можливостей	Тема 2.4. Адвокація прав дітей та молоді на місцевому рівні Сутність адвокації і можливості її застосування для захисту прав дітей та молоді на місцевому рівні. Різні форми адвокації (петиції, кампанія листів, зустріч із офіційною особою, телефонна кампанія, використання ЗМІ, акція, флешмоб та ін.). Структура адвокаційної кампанії та етапи її проведення.	1

	застосування різних форм адвокації дітьми та молоддю; бере участь у розробці адвокаційної кампанії по захисту прав дітей та молоді у територіальній громаді. Ціннісний компонент: визнає доцільність застосування адвокації прав дітей та молоді на місцевому рівні; демонструє сміливість, рішучість та відповідальність в обстоюванні справедливості у середовищі територіальної громади з дотриманням прав інших її жителів.		
3.5	Знаннєвий компонент: володіє знаннями про конструктивні стратегії взаємодії з партнерами та зацікавленими сторонами участі дітей та молоді в житті територіальної громади; пояснює роль партнерства дітей, молоді та дорослих у житті територіальної громади; наводить приклади партнерів та сторін, зацікавлених в участі дітей та молоді в житті територіальної громади; аргументує потребу посередника/посередниці між дітьми та дорослими. Діяльнісний компонент: бере участь у розробці мапи стейкхолдерів участі дітей та	Тема 2.5. Партнери й зацікавлені сторони участі дітей та молоді в житті територіальної громади Мапа зацікавлених сторін участі дітей та молоді у житті територіальної громади (визначення інтересу та впливу). Алгоритм аналізу зацікавлених сторін участі дітей та молоді в житті територіальної громади (ефективна стратегія, конкретна діяльність). Партнери участі дітей та молоді у житті територіальної громади. Модератор(ка) дитячих та молодіжних ініціатив на місцевому рівні (молодіжний працівник/молодіжна працівниця, педагог(иня),	1

	молоді в житті територіальної громади; бере участь у створенні медійних продуктів на тему «Діти та молодь мають право на участь у житті територіальної громади»; бере участь в укладанні проєкту програми дитячо-молодіжного форуму «Місцеві дитячі та молодіжні ініціативи: беремо участь - беремо відповідальність». Ціннісний компонент: усвідомлює важливість партнерства між дітьми, молоддю та дорослими у територіальній громаді; демонструє здатність до соціальної комунікації та співпраці для розв'язання спільних проблем різного рівня.	працівник/працівниця закладу позашкільної освіти, співробітник/співробітниця виконавчих органів місцевої влади, представник/представниця громадської організації та ін.)	
4	Розділ 3. ДОСЛІДЖУЄМО САМОВРЯДУВАННЯ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ	5	
4.1	Знаннєвий компонент: описує історію створення своєї територіальної громади; характеризує склад і територію своєї територіальної громади; має уявлення про те, як управляти територіальною громадою; наводить приклади змін у своєму населеному пункті, що відбулися після створення територіальної громади.	Тема 3.1. Територіальна громада Створення територіальної громади. Ознаки територіальної громади. Склад та територія територіальної громади. Органи влади територіальної громади.	1

	Діяльнісний компонент: проводить опитування місцевих жителів на тему «Минуле та сьогодення нашої територіальної громади»; бере участь у створенні визитівки територіальної громади; бере участь у розробленні паспорту територіальної громади. Ціннісний компонент: визнає цінність згуртованості територіальної громади; бере до уваги і зважає у процесі дослідження територіальної громади на достовірність та об'єктивність інформації.		
4.2	Знаннєвий компонент: має уявлення про службу в органах місцевого самоврядування; описує процес ухвалення рішень радою територіальної громади; розрізняє виконавчі органи територіальної громади; порівнює повноваження ради територіальної громади та її виконавчих органів; пояснює потребу у виконавчих органах ради територіальної громади; наводить приклади рішень, які ухвалила рада місцевої територіальної громади.	Тема 3.2. Рада територіальної громади. Виконавчі органи ради територіальної громади Вибори депутатів територіальної громади, їх повноваження. Ухвалення рішень радою територіальної громади. Роль виконавчих органів ради територіальної громади. Порядок їх формування. Служба в органах місцевого самоврядування.	1

	Діяльнісний компонент: проводить опитування місцевих жителів та/чи інтернет-дослідження на тему «Діяльність ради та виконавчих органів нашої територіальної громади»; бере участь у розробці передвиборчої програми кандидата у депутати ради територіальної громади; бере участь у розробці портфоліо професій посадовців виконавчих органів ради територіальної громади. Ціннісний компонент: усвідомлює важливість проведення відкритих та чесних виборів депутатів ради територіальної громади; налаштований/а брати участь у виборах до виборних органів місцевої влади, відстоює позицію про необхідність їх проведення на демократичних засадах.		
4.3	Знаннєвий компонент: має уявлення про сфери відповідальності голови територіальної громади і старости старостинського округу; розрізняє повноваження голови територіальної громади і старости старостинського округу; визначає порядок здійснення повноважень головою територіальної громади і	Тема 3.3. Голова територіальної громади. Староста старостинського округу Обрання (призначення) та сфери компетенції голови територіальної громади і старости старостинського округу. Повноваження голови територіальної громади і старости старостинського округу.	1

старостою старостинського округу;

характеризує сфери компетенції голови територіальної громади і старости старостинського округу;

описує набір особистісних якостей, якими мають володіти голова територіальної громади і староста старостинського округу для виконання своїх функцій.

Діяльнісний компонент:

проводить опитування місцевих жителів та/чи **інтернет-дослідження** на тему «Діяльність голови нашої територіальної громади та старости старостинського округу»;

бере участь у проведенні інтерв'ю із головою територіальної громади і старостою старостинського округу;

бере участь у розробці етичного кодексу посадових осіб місцевого самоврядування.

Ціннісний компонент:

усвідомлює важливість довіри місцевих жителів до представників місцевої влади;

налаштований/а

конструктивно взаємодіяти з представниками органів

	місцевої влади, аналізує та оцінює їх діяльність.		
4.4	Знаннєвий компонент: має уявлення про бюджет територіальної громади; описує ресурси своєї територіальної громади; характеризує відновлювальні ресурси територіальної громади; визначає джерела наповнення бюджету територіальної громади; порівнює дохідну та видаткову частину бюджету територіальної громади; аналізує розвиткові можливості територіальної громади. Діяльнісний компонент: проводить опитування місцевих жителів та/чи інтернет-дослідження на тему «Бюджет нашої територіальної громади»; бере участь у розробці проекту бюджету територіальної громади; бере участь у розробці проекту дорожньої карти розвитку територіальної громади. Ціннісний компонент: усвідомлює важливість бережливого ставлення до ресурсів територіальної громади;	Тема 3.4. Матеріальна й фінансова основа територіальної громади Людські, природні, виробничі ресурси територіальної громади. Бюджет територіальної громади.	1

	демонструє нульову толерантність до проявів корупції на місцевому рівні та налаштований/а діяти у відповідності до принципів фінансової доброчесності.		
4.5	Знаннєвий компонент: володіє знаннями про форми участі територіальної громади у місцевому самоврядуванні; описує принципи місцевого самоврядування; характеризує ознаки різних форм участі територіальної громади в місцевому самоврядуванні; аналізує вплив різних форм участі територіальної громади на місцеве самоврядування; наводить приклади успішної участі територіальної громади в місцевому самоврядуванні. Діяльнісний компонент: проводить опитування місцевих жителів та/чи інтернет-дослідження на тему «Форми участі нашої територіальної громади в місцевому самоврядуванні»; бере участь у створенні інформаційного постеру для жителів громади «Беремо участь в місцевому самоврядуванні»; бере участь у написанні звернення до представників органів місцевої влади із пропозицією або клопотанням.	Тема 3.5. Самоврядування в територіальній громаді Форми участі територіальної громади в місцевому самоврядуванні: місцеві вибори, місцеві референдуми, загальні збори жителів територіальної громади, місцеві ініціативи, громадські слухання, громадський бюджет, публічні консультації, громадська експертиза діяльності виконавчих органів ради громади, консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування, інші.	1

	Ціннісний компонент: усвідомлює роль активної громадянської позиції місцевих жителів у житті територіальної громади; налаштований/а використовувати різні форми участі територіальної громади в місцевому самоврядуванні.		
5	Розділ 4. ВИВЧАЄМО МІСЦЕВУ ДЕМОКРАТІЮ		3
5.1	Знаннєвий компонент: розуміє та пояснює зміст понять: «влада», «держава», «політика», «політичний цикл», «демократія», «диктатура», «місцеве самоврядування», «представництво», «делегування повноважень»; має уявлення про ключові історичні та правові аспекти становлення місцевого самоврядування в Європі та світі; характеризує ознаки доброго врядування на місцевому рівні; визначає та порівнює шлях становлення місцевого самоврядування в різних країнах Європи та світу; наводить приклади сучасних успішних практик місцевого самоврядування в країнах Європи та світу. Діяльнісний компонент: проводить інтернет-дослідження на тему «Сучасні успішні практики місцевого	Тема 4.1. Історія й сьогодення місцевого самоврядування в Європі та світі Історичний і правовий контекст становлення місцевого самоврядування в Європі та світі. Місцеве самоврядування та принципи «доброго врядування». Зв'язок місцевого самоврядування з правами людини.	1

	самоврядування в країнах Європи та світу»; бере участь у розробці принципів «доброго врядування» у територіальній громаді. Ціннісний компонент: усвідомлює взаємозв'язок зародження та розвитку місцевого самоврядування в Європі та світі; відстоює необхідність дотримання принципів «доброго врядування» на місцевому рівні.		
5.2	Знанневий компонент: має уявлення про історичний та правовий контекст становлення місцевого самоврядування в Україні; характеризує основні історичні етапи становлення місцевого самоврядування в Україні; визначає внутрішні та зовнішні чинники, які вплинули на становлення місцевого самоврядування в Україні; наводить приклади сучасних успішних практик місцевого самоврядування в Україні. Діяльнісний компонент: проводить інтернет-дослідження на тему «Сучасні успішні практики місцевого самоврядування в Україні»; бере участь у розробці інформаційного постера	Тема 4.2. Історія та новий виток розвитку місцевого самоврядування в Україні Історичний і правовий контекст становлення та сьогодення місцевого самоврядування в Україні. Місцеве самоврядування в Україні, принципи територіальної організації влади. Форми прямої демократії, які використовуються в місцевому самоврядуванні.	1

	«Історія та сьогодення місцевого самоврядування в Україні». Ціннісний компонент: усвідомлює історичний і правовий контекст становлення та сьогодення місцевого самоврядування в Україні; переконаний/а у необхідності участі в управлінні на місцевому рівні.		
5.3	Знаннєвий компонент: володіє знаннями про базові політичні ставлення до змін (прогресивне, консервативне, реакційне); має уявлення про мету й ключові завдання реформи децентралізації в Україні; описує сучасний адміністративно-територіальний устрій України; характеризує етапи проведення реформи децентралізації в Україні; порівнює минулий та сучасний адміністративно-територіальний устрій України; визначає поточні та прогнозовані результати реформи децентралізації в Україні. Діяльнісний компонент: бере інтерв'ю у місцевих жителів на тему «Ставлення до реформи децентралізації в Україні»;	Тема 4.3. Децентралізація влади. Сучасний адміністративно-територіальний устрій України Мета та ключові завдання реформи децентралізації в Україні. Етапи здійснення реформи децентралізації в Україні. Переваги та прогнозовані результати реформи децентралізації в Україні для розвитку місцевого самоврядування. Вплив особистого та колективного досвіду на сприйняття змін в управлінні на місцевому рівні.	1

	<i>бере участь у розробці</i> інформаційної брошури для жителів територіальної громади «Реформа децентралізації в Україні: як і де дізнатись більше?». Ціннісний компонент: <i>усвідомлює</i> важливість реформи децентралізації для розвитку місцевого самоврядування в Україні; <i>демонструє</i> відкритість до нових ідей, готовність ініціювання змін та брати відповідальність за прийняті рішення.		
6	Розділ 5. СТВОРЮЄМО МАЙБУТНЄ РАЗОМ	3	
6.1	Знаннєвий компонент: <i>має уявлення</i> про складові громадянськості особистості; <i>пояснює</i> значення активної громадянської позиції для розвитку місцевої демократії; <i>визначає та характеризує</i> складові громадянської компетентності; <i>формулює і висловлює власну думку</i> щодо переваг прояву активної громадянської позиції місцевих жителів в житті територіальної громади; <i>обґрунтовує</i> необхідність активної громадянської участі на місцевому рівні для розвитку спроможності територіальної громади.	Тема 5.1. Громадянськість особистості та активна громадянська позиція Історичні та сучасні концепції громадянськості. Діти та молодь як громадян(к)и. Навчання демократичної громадянськості.	1

	Діяльнісний компонент: бере участь у створенні колективного гербу класної спільноти; бере участь у розробці формули справжнього громадянина/ки; бере участь в розробці моделі ефективного партнерства влади та жителів територіальної громади «Спроможна громада: чесна угода»; бере участь у створенні дайджесту «Територіальна громада: наша історія успіху». Ціннісний компонент: позиціонує і сприймає себе частиною суспільства; формує власну стратегію навчання для розвитку та досягнення успіху у суспільному житті громади.		
6.2	Знаннєвий компонент: має уявлення про взаємозв'язки демократії та активного громадянства; пояснює, як можна розвивати навички демократичної участі у повсякденному житті школи; визначає та характеризує умови, які мають бути створені в школі для формування громадянськості особистості; формулює і висловлює власну думку щодо переваг навчання через участь у житті школи для розвитку активної громадянської позиції;	Тема 5.2. Активні учні та учениці стають активними громадян(к)ами Широке розуміння поняття «демократія». Роль активного громадянства у функціонуванні демократії. Вплив шкільного середовища на формування демократичних цінностей учнів.	1

	обґрунтовує необхідність активної участі у житті школи для набуття практики демократичної участі. Діяльнісний компонент: бере участь у створенні ескізу принту для одягу на тему «Я громадянин/громадянка України»; бере участь у розробці формули дієвої демократії; бере участь в розробці моделі ефективного партнерства учасників освітнього процесу «Школа дієвої демократії: чесна угода»; бере участь у створенні дайджесту «Школа: наша історія успіху». Ціннісний компонент: позиціонує і сприймає себе частиною шкільної громади; формує власну стратегію використання можливостей та реалізації ідей для активності у житті школи.		
6.3	Знаннєвий компонент: має уявлення про можливості участі дітей та молоді в житті територіальної громади; пояснює переваги участі дітей та молоді для розвитку територіальної громади; аналізує принципи участі дітей та молоді в житті громади; визначає та порівнює сприятливі й несприятливі	Тема 5.3. Активна молодь - спроможна громада Участь як найважливіший принцип прав людини та дитини й засіб прояву активної громадянської позиції. Принципи участі дітей та молоді у житті громади. Переваги, сприятливі та несприятливі умови участі дітей та молоді у житті громади.	1

	умови залученості дітей та молоді на місцевому рівні; формулює і висловлює власну думку щодо громадянської відповідальності жителів за розвиток спроможності територіальної громади. Діяльнісний компонент: бере участь у створенні моделі «Наша громада успішна»; бере участь у розробці формули спільного успіху «Я.Ми.Громада»; бере участь у створенні колективного листа у майбутнє «Наша територіальна громада через 10 років». Ціннісний компонент: позиціонує і сприймає себе частиною територіальної громади; формує стратегію власної громадянської активності, створюючи нові сенси для себе і для інших у різних сферах життєдіяльності територіальної громади.		
7	Наскрізний дослідницький проект «ЦЕ МИ І ЦЕ НАША ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА»		5
	Знаннєвий компонент: має уявлення про територіальну громаду, її ознаки та сфери життєдіяльності; характеризує особливості територіальної громади;	Ключові змістові аспекти: Історичні, національно-культурні особливості, територія та населення територіальної громади.	5 годин протягом I семестру

порівнює минуле та сьогодення територіальної громади; аналізує переваги й недоліки в організації життєдіяльності територіальної громади; формулює й висловлює власну думку щодо впливу досліджуваних аспектів на розвиток територіальної громади; володіє знаннями про технологію дослідницького проектування; обізнаний/а з партисипативними інструментами планування проєктів; обізнаний/а з ключовими аспектами командного, демократичного лідерства. Діяльнісний компонент (у складі команди): створює портрет проєктної команди; визначає особисті мотиви та очікування від реалізації проєкту; обговорює можливу тематику дослідницького проєкту та перспективні теми; обирає інструмент, планує та здійснює дослідження громадської думки з приводу актуальності проєкту; обговорює та визначає актуальний напрямок реалізації дослідницького проєкту;	Природно-ресурсний та фінансовий потенціал громади (виробництво, сільське господарство, туризм та ін.) Охорона здоров'я, освіта, культура, соціальні послуги територіальної громади. Видатні люди та визначні місця громади. Символіка територіальної громади.	

визначає проблему, предмет й об'єкт дослідження; визначає мету, завдання, прогнозовані результати, адресатів, назву проекту; обирає методи дослідження та визначає джерела інформації; розробляє план реалізації проекту; визначає необхідні ресурси, партнерів/експертів у реалізації проекту; розподіляє ролі у проєктній команді відповідно до розробленого плану; розробляє карту проекту; діє відповідно до розробленого плану та своєї ролі у проєктній команді; бере участь у флеш-зустрічах для обговорення поточних результатів та узгодження подальших дій; бере участь в інформуванні ЗМІ про перебіг реалізації проекту; обговорює концепцію та розробляє сценарій презентації проекту; розподіляє ролі у проєктній команді для підготовки та проведення презентації проекту; презентує результати реалізації проекту стейкхолдерам; планує і проводить інтерв'ю та/чи опитування адресатів/ок, експертів/ок та партнерів/ок		

	проєкту щодо успішності його реалізації; обговорює й узагальнює результати зовнішньої оцінки успішності проєкту; оцінює успішність реалізації проєкту за такими складовими як мета, ресурси, план, командна робота, взаємодія із стейкхолдерами; визначає способи забезпечення сталості проєкту; святкує спільний успіх. Ціннісний компонент: усвідомлює значимість обізнаності із різними аспектами життєдіяльності громади; демонструє спроможність критично осмислювати та використовувати інформацію; має намір ініціювати або долучатися до реалізації дослідницьких проєктів відповідної тематики.		
8	Наскрізний соціальний проєкт «АКТИВНА МОЛОДЬ – УСПІШНА ГРОМАДА»		5
	Знаннєвий компонент: має уявлення про соціально важливі сфери життєдіяльності територіальної громади; характеризує соціально важливі проблеми територіальної громади; описує можливі шляхи вирішення соціально важливих проблем територіальної	Ключові змістові аспекти: Організація розумного дозвілля (культура, творчість, спорт, неформальна освіта). Вирішення місцевих екологічних проблем та благоустрій. Пропаганда здорового способу життя та екостилю. Волонтерська допомога вразливим категоріям	5 годин протягом II семестру

громади за участі місцевих жителів; формулює й висловлює власну думку щодо впливу реалізованої соціальної ініціативи на розвиток територіальної громади; володіє знаннями про технологію соціального проєктування; обґрунтовує доцільність використання певних партисипативних інструментів планування проєктів в конкретній ситуації; обізнаний/а з ключовими аспектами громадського, соціального лідерства. Діяльнісний компонент (у складі команди): оновлює портрет проєктної команди; визначає особисті мотиви та очікування від реалізації проєкту; обговорює можливу тематику соціальної ініціативи та перспективні теми; обирає інструмент, планує та здійснює дослідження соціального середовища з приводу актуальності проєкту; обговорює виявлені соціальні проблеми громади та визначає актуальний напрямок реалізації соціального проєкту; визначає проблему, над якою прагне працювати команда, та адресатів проєкту;	населення (люди похилого віку, діти-сироти, діти, які потрапили у скрутне матеріальне становище, переселенці та ін.). Облаштування дитячого та молодіжного простору у громаді.	

обговорює можливі шляхи вирішення проблеми, визначає цілі, завдання, прогнозовані результати, назву проекту; розробляє план реалізації проекту; визначає необхідні ресурси, партнерів у реалізації проекту; розподіляє ролі у проектній команді відповідно до розробленого плану; розробляє карту проекту; діє відповідно до розробленого плану та своєї ролі у проектній команді; бере участь у флеш-зустрічах для обговорення поточних результатів та узгодження подальших дій; бере участь в інформуванні ЗМІ про перебіг реалізації проекту; обговорює концепцію та розробляє сценарій презентації проекту; розподіляє ролі у команді для підготовки та проведення презентації проекту; презентує результати реалізації проекту стейкхолдерам; планує і проводить інтерв'ю та/чи опитування адресатів/ок, експертів/ок та партнерів/ок проекту; обговорює й узагальнює результати зовнішньої оцінки успішності проекту; оцінює успішність реалізації проекту за такими складовими як мета, ресурси, план,		

	командна робота, взаємодія із стейкхолдерами; визначає способи забезпечення сталості проєкту; святкує спільний успіх. Ціннісний компонент: переконаний/а у необхідності участі дітей та молоді у вирішенні соціально важливих проблем територіальної громади через реалізацію соціальних проєктів; демонструє спроможність працювати в команді для планування і реалізації проєктів, які мають суспільну цінність; має намір ініціювати або долучатися до реалізації соціальних проєктів.		
9	Резерв часу		3
Загальна кількість годин			35

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ТА КОРИСНИХ ПОСИЛАНЬ:

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ:

Загальна декларація прав людини - Режим доступу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text

Конвенція ООН про права дитини - Режим доступу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Конституція України - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14#Text>

Закон України «Про освіту» - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Закон України «Про повну загальну середню освіту» - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

Закон України «Про основні засади молодіжної політики» - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#n356>

Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року - Режим доступу:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-п#Text>

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-п#Text>

Типове положення про молодіжний консультативно-дорадчий орган регіонального рівня - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1198-2018-п#Text>

Типове положення про молодіжний центр - Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1014-2017-п#Text>

Переглянута Європейська хартія про участь молоді у місцевому та регіональному житті - Режим доступу: <https://rm.coe.int/168071b58f>

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини - Режим доступу: <https://www.living-democracy.com/uk/edchre-charter/>

ІНФОРМАЦІЙНІ ТА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ:

- Громадська участь: підготовка аналітики, адвокація та втілення змін / П. Казмеркевич, О. Коваленко, О. Гвоздік, І. Тітаренко. - Київ, ФОП Ямчинський О.В., 2019. – 64 с.
- Лідерство в місцевому самоврядуванні : словник термінів / за заг. ред. В. А. Гошовської, Л. А. Пашко, А. К. Гука та ін. — Х. : Фактор, 2015. — 156 с.
- Методичний посібник для роботи з дітьми та молоддю. Ми можемо більше! Вчимося грамотно обирати владу / М.Іванцов, І.Іванюк, Л.Паращенко, Ц.Тавшавадзе, Т.Раше. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://austausch.org/files/DRA/Publikationen/Mehr%20bewegen/MB_Methodenbuch_UA.pdf
- Методичні рекомендації щодо запровадження наскрізної змістової лінії «Громадянська відповідальність» у позакласній виховній роботі закладів загальної середньої освіти/ М.Гриньова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1JIJKGMLKqvkBRGRJZz20qRH1E3ttkoxG/view>
- Місцеве самоврядування в Україні та світі. Цікаві факти / Загальна редакція та упорядкування – Парасюк І.Л., Телешова Ю.В. – К.: [ФОП Москаленко О.М.], 2016 – 15 с.
- Молодіжна політика в умовах децентралізації. Методичні рекомендації для спеціалістів, які реалізують державну політику в молодіжній сфері / за ред. І.В. Пешої. – 2-е вид. – Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2019. – 40 с.
- Партисипативний підхід та практики на рівні громади. Посібник для громадських активістів та всіх зацікавлених / О.Левченко, Н.Величко, Л. Ковшун. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.hubs.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/partysypatyvnyi-pidkhid.pdf>
- Партисипація дітей і молоді: Міжнародний досвід та практичні рішення. Методичний посібник для роботи з дітьми і молоддю / М. Гриньова, В. Штанге, Ц. Тавшавадзе, А. Попова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1uKta3k5qzLERL3X68OkgAKGn3cxGbjY7/view>
- Посилення ролі молодого покоління у процесах прийняття політичних рішень / Я.Мінкін, Ю.Любич. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stan.org.ua/media/posylennya-rol-i-molodogo-pokolinnya-u-protseh-pryinyattya-politychnyh-rishen/>
- Рамки компетентностей для культури демократії. Том1: контекст, концепції та модель [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-1-/1680966746>
- Рамки компетентностей для культури демократії. Том 2: дескриптори компетентностей для культури демократії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/rf-cdc-vol-2-/168097ec96>
- Серія посібників Ради Європи з Освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини «Живемо в демократії» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.living-democracy.com/uk/>
- Скажи своє слово! Посібник з Переглянутої Європейської хартії про участь молодих людей у місцевому та регіональному житті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rm.coe.int/have-your-say-manual-ukr/1680789a84>

Участь молоді в управлінні громадою. Збірка інформаційно-методичних матеріалів [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/306/metodychka-uchast-molodi-v-upravlinni-gromadoyu-cvet.pdf>

Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини:

Хартія для кожної людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680699628>

КОРИСНІ ЛІНКИ:

Міжнародна освітня онлайн-платформа «Живемо в демократії» – Режим доступу: <https://www.living-democracy.com/uk/>

Вебсайт «Децентралізація дає можливості» – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua>

Веб-сайт «Децентралізація для розвитку демократичної освіти - DECIDE» - Режим доступу: <https://decide.in.ua>

Веб-сайт «Міністерство молоді та спорту України» - Режим доступу: <https://mms.gov.ua>

Веб-сайт «Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU» – Режим доступу: <https://doccu.in.ua>

Веб-сайт «UNICEF for Every Child. Ukraine» - Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/>

Телепроект «Спільно. UA: ПЕРШИЙ» – Режим доступу: <https://tv.suspilne.media/programs/spilno>